

УДК 81'373:811.112.2 (045)

КУЛЬЧИЦЬКИЙ Віктор

КЛАСИФІКАЦІЯ ПОХІДНИХ СЛІВ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ НА ОСНОВІ СЕМАНТИЧНИХ КАТЕГОРІЙ

Стаття присвячена розгляду семантичних категорій у словотворі сучасної німецької мови. У ній розкривається суть цих категорій та їх значення при творенні нових слів. Автор підтверджує думку більшості вчених про існування наведених категорій і показує їхній універсальний характер і семантичну природу.

Ключові слова: семантичні категорії, префікси, напівпрефікси, локалізація, синтез, словотворення, модель.

Вступ. Актуальність обраної теми полягає в тому, що дослідження виконане на перетині семантики і словотвору, який вивчений недостатньо, проте цікавий з погляду узагальнення класифікації словотвірних засобів і моделей сучасної німецької мови за семантичними ознаками.

Мета дослідження — виявити яким чином і які саме семантичні категорії реалізуються в словотворі сучасної німецької мови.

Об'єктом вивчення є семантичні категорії, що виражаються сукупністю словотвірних засобів сучасної німецької мови.

Матеріалом дослідження послужили суфіксальні та префіксальні моделі, напівпрефікси.

Постановка проблеми. Дослідження словотвірної системи сучасної німецької мови на єдиному семантичному підґрунті стало можливим після запровадження до практики мовного аналізу поняття «семантична ніша» [1, с. 50] та усвідомлення факту асиметрії форми і змісту на рівні словотвірної моделі. Наступним кроком у цьому напрямі став висновок про доцільність об'єднання однотипних «семантичних ніш» у «словникові блоки» [2, с. 84]. Термін «словниковий блок» і методика «словникових блоків» успішно застосовуються для вирішення практичних завдань словотвірного аналізу й дотепер [3; с. 100–104], причому головним наслідком їх послідовного застосування можна вважати визнання принципової можливості виділення неабияких семантичних угруповань похідних слів різної морфологічної структури, позначених терміном «семантична модель» [4, с. 3–9].

Подальший розвиток словотвору, орієнтованого на семантику похідних одиниць, ознаменований появою різних способів аналізу, котрі й лягли в основу відповідної теоретичної концепції. Найчастіше практикується детальний опис семантичних різновидів структурно-семантичних моделей у межах однієї частини мови або одного способу словотвору [5, с. 105–109].

Такий підхід спрямований на вивчення однієї або кількох однотипних «клітин» словотвірного ладу.

Інший шлях полягає в співвіднесенні похідного слова з семантичними угрупованнями або типами семантичних відношень, що існують у системі лексики [6, с. 119–132]. Такий підхід має назву «лексикоцентричний».

Щораз більшої популярності набуває ономазіологічний аналіз семантики словотвірних одиниць за їх зв'язком не зі світом слів, а зі світом речей [7, с. 13].

Усвідомлення того факту, що в основі словотвору лежать ті ж семантичні категорії досить високого рівня абстракції, що й у синтаксисі, привело до виникнення концепції, орієнтованої на семантику синтаксису [8, с. 36–42]. В її основу покладено поняття «глибинних відмінків», [9, с. 369–495] семантичних функцій [10, с. 9], семантичних актантів [11, с. 15] чи семантичних ролей [12, с. 241]. На думку О.С. Кубрякової, «немає жодної категорії із числа тих, що описуються в рамках відмінкової граматики, яка б не мала своєї аналогії в ономазіологічних категоріях, що виражаються за допомогою словотвірних засобів». [13, с. 72]. Однак слід зауважити, що кількість семантичних відмінків, ролей чи функцій коливається від 7 до 50 [14, с. 46], а саму цю теорію наразі не можна вважати до кінця сформованою й повністю досконалою. Окрім цього, у словотворі існує багато значень, що ніяк «не вписуються» в «глибинновідмінкову» модель, з чим погоджується й сама О.С. Кубрякова [15, с. 195]. Тому підхід, який ґрунтується на зіставленні семантичних процесів формування смислової структури похідних одиниць з синтаксичними процесами розгортання мовленнєвого висловлювання, і котрий виявився досить плідним при вивченні складних слів [16, с. 159], не може вважатися достатнім для створення

семантичної теорії словотвору на єдиних загальних засадах.

Зрештою з'являються дослідження, присвячені висвітленню взаємодії різноструктурних похідних слів у вираженні семантичних категорій, що віддзеркалюють основні принципи категоризації та концептуалізації навколишнього світу. Наявність таких категорій констатують різні лінгвісти на матеріалі різних мов [18, с. 242] і попри термінологічний різнобій усі вчені одностайні в твердженні про їхній універсальний характер і семантичну природу. Існування таких категорій підтверджує думку про те, що мова «не дозволяє нічого повідомити інакше, ніж у термінах роду чи категорії. Якщо б будь-яке сприйняття виявилось не включеним у систему категорій, то воно було б приречене залишатися недоступною перлиною, похованою в безмовності індивідуального досвіду» [19, с. 42]. У практиці словотвірного аналізу перевага надається термінові «семантична модель». Однак також було виявлено семантичні моделі орнативності, збірності, підсилювальності, зменшувальності [20, с. 233], які перекривають класифікацію за частинами мови й охоплюють вторинні найменування різної словотвірної структури та різних словотвірних способів, конституюються власне відповідними семантичними категоріями. У цьому напрямку зроблено лише перші, хоча й дуже важливі кроки. Розв'язання завдання, що полягає в семантичному моделюванні всієї системи словотвору, можливе лише за орієнтації семантичного аналізу на реальні дериваційні процеси, котрі постійно «самовідтворюються» в нових похідних словах. Слід залишити осторонь надто дрібні класифікації, у яких беруться до уваги індивідуальні чи дрібногрупові лексичні значення твірних основ, «розчистити» численні «завали», оминувати скупчення лексикалізованих словотвірних одиниць, які втратили зв'язок з регулярними процесами деривації. Основним об'єктом словотвірного аналізу, орієнтованого на семантику, повинні стати функціонально значимі, дієві закономірності словотворення, що найбільш «рельєфно» відтворюються в нових похідних словах. Це можливо тільки за наявності опори на функціонально-семантичний критерій, що сприяє об'єднанню систем і підсистем, які охоплюють різні за структурою, але функціонально однотипні елементи [21, с. 3–9]. Такий підхід дасть змогу віднайти в складі словотвірної системи способи логіко-поняттєвого членування та освоєння навко-

лишнього світу, що реалізуються за допомогою різноманітних словотвірних «технік». Семантична спорідненість різноструктурних словотвірних одиниць є своєрідним «відблиском», «слідом» єдиного класифікаційного прийому, притаманного мовному мисленню, на основі якого розгортаються логіко-когнітивні процеси вербалізації навколишньої дійсності. Умовно теорію, що ґрунтується на викладених вище теоретичних засадах, можна було б назвати системно-інтегративною концепцією на функціональній основі.

Для того, щоб зробити опис основних закономірностей семантичного синтезу похідних слів більш зрозумілим, варто розмежувати широко вживані терміни «словниковий семантичний блок», «семантична модель», «семантична категорія».

Семантичним блоком можна назвати сукупність вторинних найменувань різної словотвірної структури, об'єднану інтегративною семантичною ознакою, близькою за ступенем узагальнення до абстрактних категорій мовного мислення.

Під семантичною моделлю слід розуміти сукупність способів фіксації закономірних, комунікативно і гносеологічно значущих зв'язків, відношень, властивостей і сутностей, що ґрунтуються на спільних семантичних ознаках і «відлиті» у форму похідної лексичної одиниці.

Термін «семантична категорія» доцільно застосовувати на позначення інтегративної семантичної ознаки, що регулярно повторюється в складі різноструктурних словотвірних одиниць.

Семантична класифікація похідних слів виконана з урахуванням результатів численних дисертацій (тільки за останні 20 років їх кількість перевищила 100), окремих досліджень, монографій та фундаментальних праць. Корпус новотворів, що підлягають вивченню та аналізу, накопичено протягом багаторічного добору фактичного матеріалу з газет, журналів, художньої, наукової та науково-технічної і науково-популярної літератури двох останніх десятиріч з наступною перевіркою його лексикографічної фіксації найавторитетнішими тлумачними та двомовними словниками сучасної німецької мови. Незмінним завжди залишався один важливий принцип: новотвори повинні, з одного боку, віддзеркалювати всі найбільш продуктивні та активні процеси в словотворенні основних частин мови, з другого боку, досить переконливо ілюструвати висловлювані положення та висновки.

Терміни «похідне слово», «дериват», «словотвірна одиниця (конструкція)» вживаються на позначення всіх типів вторинних, тобто зумовлених іншим знаком чи сукупністю знаків номінативних одиниць зі статусом слова: суфіксальних, префіксальних, префіксально-суфіксальних слів, конверсивів, абревіатур та композитів.

У назві роботи вжито термін «сучасна німецька мова». Він здебільшого асоціюється з суто синхронним підходом до аналізу досліджуваних явищ на певному часовому проміжку функціонування мови. Прагнення цілком нівелювати момент розвитку, змін у лінгвістичних розвідках подібного типу спонукає їхніх авторів до висування вимог щодо ревізії наявної наукової термінології, у якій є хоча б натяк на поступальний рух, еволюцію. Таку позицію можна вважати виправданою тільки за певних умов, при вирішенні цілком конкретних завдань, за яких можливо абстрагуватися від деяких істотних ознак об'єкта дослідження. У нашому випадку основну увагу зосереджено на динамічних процесах, що активно діють у сучасній німецькій мові, а точніше на «передньому рубежі» розвитку словникового складу, де відбувається творення нових слів відповідно до різноманітних швидкоплинних комунікативних, суспільних чи індивідуальних потреб. Саме тому під терміном «сучасна німецька мова» розуміють сучасну німецьку мову в усьому багатстві її розвитку та видозмін у визначений проміжок часу (50 років).

Синтез системних значень словотвірних моделей, у статті, дав можливість виділити певні семантичні категорії в словотворенні сучасної німецької мови.

1. Категорія орнативності. Її суть полягає в констатації наявності предмета (ознаки) або в наділенні предметом чи ознакою. До семантичного блоку похідних слів з орнативною семантикою належать дієслова з суфіксами *-ig(ea)*: *kräftigen*; *-ier(en)*: *asphaltieren*; *-isier(en)*: *harmonisieren*; прикметники з суфіксами *-haft*, *-ig*, *-isch*, *-lich*, *-ös*, *-sam*: *herzhaft*, *porig*, *melodisch*, *leidenschaftlich*, *muskulös*, *ehrsam*, *sittsam*, *merkmalhaft*; напівсуфіксальні прикметники з другим «серійним» компонентом: *-arm*, *-reich*, *-voll*: *fischarm*, *nikotinreich*, *sehnsuchtsvoll*; префіксально-суфіксальні прикметники: *ausgestirnt*, *bealgt*, *geblümt*, *zerfurcht*; складні іменники: *Heuwagen*, *Kleiderschrank*, *Sternennacht*; субстантивні композити, що виникають на основі синтаксичних словосполук: *Einschienenbahn*, *Fünfstzimmerwohnung*.

Значення орнативності може бути градуйоване за інтенсивністю свого виявлення: *lastervoll*, *verantwortungsvoll*, *ruhmreich* (високий ступінь), *gedankenarm*, *ideenarm* (низький ступінь).

Дрібніші класифікації категорії орнативності є малопродуктивними, оскільки вони здебільшого пов'язані з приписуванням значення орнативності похідним словам, які реалізують інші типи семантичних відношень [22, с. 71–76], порівняйте: *überkrusten*, *unterfüttern* (значення локативності), *anblaken* (значення «контакту»), *durchlüften* (значення результативності), *überreifen*, *übersäuern* (значення перевищення норми) тощо. З цієї ж причини неможливо включити до семантичного блоку орнативності похідні слова типу: *Bekreuzigung*, *Ehrsamkeit*, *Leidenschaftlichkeit*, *Vergrößerung* тощо. У них значення орнативності є не семантичною функцією словотвірної моделі, а результатом відтворення словотвірного значення мотивуючої основи.

2. Категорія привативності [23, с. 28], тобто позбавлення, вилучення або відсутності в об'єкта номінації якихось предметів чи складових частин. Ця категорія виражається похідними прикметниками з напівсуфіксами *-frei*, *-leer*, *-los*: *schilffrei*, *brauchfrei*, *wasserleer*, *ausdruckslos* тощо; відіменниковими дієсловами-конверсивами: *häuten*, *pellen*, *schälen*; дієсловами з префіксом *ent-*: *entfetten*, *entölen* (при поєднанні з відіменними дієсловами «орнативною» семантики).

Категорії «орнативність», «привативність» утворюють опозицію, члени якої протиставлені за ознакою: $\pm$ наявність предмета в об'єкта номінації; $\pm$ наділення предметом чи ознакою.

3. Категорія аугментативності (підсилювальності). Важливо розрізняти два типи підсилювальних значень:

а) об'єктивно (онтологічно) зумовлена аугментативність, що впливає з фізичної сутності речей;

б) суб'єктивно (емоційно-експресивно) зумовлена аугментативність, котра впливає з особливостей чуттєво-споглядального сприймання речей.

Деякі похідні слова можуть позначати обидва типи підсилювальних значень (утворення з префіксами *extra-*, *hyper-*, *ultra-*, *ur-*, *super-*, напівпрефіксами *hoch-*, *spitzen-*), решта спеціалізується на вираженні або першого (деривати з напівпрефіксами *gross-*, *grösst-*, *grund-*, *haupt-*, *makro-*, *nächst-*, *schönst-*, першими частотними компонентами *maximal-*, *schwerpunkt-*) або другого різновиду підсилювальності (похідні

слова з префіксом *erz-*, напівпрефіксами *abgrund-*, *affen-*, *bären-*, *baum-*, *bier-*, *bitter-*, *blitz-*, *blut-*, *gold-* тощо) – всього 46 напівпрефіксів за даними «Словника словотворчих елементів німецької мови», детермінативні та копулятивні складні прикметники: *mutterseelenallein*, *pechkohlrabenschwarz*, *tollkühn*, *winzigklein*. Категорія аугментативності поширена насамперед серед предметних або ад'єктивних імен. У сфері дієслівної семантики вона проявляється в інтенсифікації дієслівної дії. Однак і це значення в «чистому» вигляді трапляється порівняно рідко — при утворенні суфіксальних дієслів від дієслівних основ за непродуктивними або малопродуктивними моделями: *nicken* від *neigen*, *bücken* від *biegen*; *schnitzen* від *schneiden*; *schluchzen*, *knicksen*, *flattern*, *flimmern* [24, с. 171–179]. Підсилення дії може проявлятися у формі транзитивації значення дієслова, що властиве моделі дієслівного словотвору з префіксом *be-*: *bedrängen*, *beklopfen*, *bespielen* або префіксальному чи напівпрефіксальному утворенню дієслів від дієслів: *abkochen*, *abwaschen*, *abscheuern*, *entweichen*, *umändern* тощо.

4. Категорія демінутивності (зменшувальності). Прослідковується у словотворі німецької мови у двох основних різновидах:

- а) онтологічно мотивована демінутивність;
- б) емоційно-експресивно зумовлена демінутивність.

Основні словотвірні засоби вираження значення демінутивності у першому його варіанті — префікси *mikro-*, *mini-*, перші частотні компоненти в словоскладанні іменників, прикметників, дієслів: *dünn-*, *fein-*, *feinst-*, *klein-*, *kleinst-*, *kurz-*, *minimal-*, *miniatur-*, *minder-*, *mindest-*: *dünnblau*, *feinstreuen*, *feingemahlen*, *Kleinauto*, *kleinstbearbeitet*, *Minimumstoff*, *Mindestmaß*, суфікс *-lich*: *ältlich*, *gröblich*, *reinlich*, *schwächlich*, *schwärzlich*. Категорію «суб'єктивної» демінутивності передають головним чином суфікси іменника *-chen*, *-el*, *-elchen*, *-ette*, *-i*, *-lein*, *-sel* (в діалектах *-rl*, *-ken*) та дієслова *lispeln*, *säuseln*, *rascheln*.

Категорії аугментативності/демінутивності утворюють опозицію за диференційною ознакою $\pm$ інтенсифікація процесу, ознаки; $\pm$ збільшення/ зменшення розмірів об'єкта номінації.

5. Категорія збірності, яка пов'язана з позначенням сукупної множини предметів або осіб і поширюється насамперед на словотвір іменника, тому що органічно «виростає» з гра-

матичної категорії числа. Згідно зі здобутками дослідження Л.В. Полякової, що об'єднує 1325 похідних слів, які виникають за такими основними моделями: *Ge-...-ø*; *Ge-...-e* — 422 деривати; *-schaft: N→N* — 168; *-tum: N→N* — 200; *-werk: S/A/V→N* — 280; *-zeug: S/A/V→N* — 257 лексеми. Значення збірності притаманне також похідним іменникам з напівсуфіксами *-gut*, *-kram*, *-kreis*, *-volk*, *-weit*, *-wesen* або суфіксами *-aille*, *-ar*, *-de*, *-(i)at* *-icht*, *-ie*, *-ik*. Префіксально-суфіксальні моделі здійснюють найменування сукупності предметів природного походження, моделі з напівсуфіксами позначають сукупність предметів штучного походження, суфіксальні моделі — сукупну множину осіб.

Особливим різновидом категорії збірності в семантиці всіх частин мови є значення сумісності або множинності. Основні словотвірні засоби вираження цього значення — моделі словотворення всіх частин мови з напівпрефіксом *mit-*: *der Mitfavorit*, *der Mitschmerz*, *mitsummen*; першим частотним компонентом *zusammen-*: *Zusammentreffen*, *zusammenverdienen*, похідні іменники з префіксом *co-/ko-*: *der Koautor*, *Coregisseur*, напівпрефіксом *bei-*: *der Beifahrer*, *Beifilm*, *die Beilast*, *beipacken* та дієслова з прислівниково-займенниковим компонентом *-einander*: *aneinander-*, *aufeinander-*, *auseinander-*, *hintereinander-*, *ineinander-*, *miteinander-*, *nacheinander-*.

6. Категорія антропонімічності. Вона формується сукупністю словотвірних моделей, основне словотвірне значення котрих вичерпується називанням особи. Це переважно всі типи відіменних похідних слів з такими суфіксами та напівсуфіксами: *-ar*, *-agoge*, *-al/-ial/ual*, *-ant/-ent*, *-and*, *-ar/-är*, *-arch/-iarch*, *-ard*, *-ast*, *-at*, *-aster*, *-ber*, *ger*, *-bild*, *-bold*, *-bruder*, *-bulle*, *-bursche*, *-dame*, *-end*, *-er/-ler/-ner*, *-in/-istin/-lerin/-nerin*, *-esse/essin*, *-et*, *-eur*, *-ateur*, *-euse* *-eut*, *-fex*, *-frau*, *-fräulein*, *-freund*, *-fritze*, *-geist*, *-graph*, *-hals*, *-hans*, *-hase*, *-held*, *-hengst*, *-ian/-jan*, *-ianer*, *-ice*, *-ide*, *-ier*, *-iere*, *-ik/-ike/-iker*, *-ikus*, *-ine*, *-ist*, *-iter*, *knecht*, *kopf*, *-kraft*, *-krat*, *-lappen*, *-liese*, *-ling*, *-log/-loge*, *-mädchen*, *-mädel* *-magd*, *-mamsell*, *-mane*, *-mann*, *-maul*, *-meier*, *-meister*, *-mensch*, *-michel*, *-narr*, *-naut*, *-nom*, *-ochse*, *-ode/-öde*, *-on*, *-or/-tor/-ator*, *-ot*, *-path* *-person*, *-peter*, *-rich/-erich*, *-sack*, *-schwester*, *-seele* *-ser*, *-soph*, *-suse*, *-urg*, *-us/-ius*, *-trine*, *-tier*, *-vogel*, *-heinrich*, *-weib*, а також відприкметникові та віддіеприкметникові конверсиви з артиклями *der (die) Deutsche*, *Langhaarige*, *Schwarze*, *Streitende*, *Sinnierende*, *Vorgesetzte*, *Verunglückte*, *Gewarnte* тощо. Відсутність

«антропонімічної» моделі конверсії дієслова в розряд іменника компенсується наявністю високопродуктивної афіксальної моделі *-er: V→N; -ler: V→N*. Значення антропонімічності в структурі віддієслівних суфіксальних дериватів трансформується в значення агентивності внаслідок синтезу семантики різних категорійних одиниць — дієслова та іменника. Похідні девербативи з агентивним значенням належать до категорії процесової характеристики предметів або осіб, однак значною частиною своїх якостей вони наміцно «врастають» і в категорію антропонімічності.

Як і в багатьох інших випадках, усі словотвірні засоби вираження категорії антропонімічності можна розмежувати на стилістично забарвлені та стилістично нейтральні. До першої групи належать напівсуфіксальні моделі, за винятком напівсуфіксів *-frau, -fräulein, -mädchen, -meister, -mensch, -mann, -kraft, -schwester*, до другої — суфіксальні деривати, за винятком суфіксів *-ian/ -jan, -aster, -bold, -berger, -ser*. Констатуємо наявність антропонімічних словотвірних моделей з характерологічним значенням, варто зауважити, що за чисельністю вони не поступаються стилістично нейтральним моделям, оскільки дають можливість поєднати в акті словотвірної номінації функцію найменування предмета з функцією його характеристики.

Не менш важливою особливістю категорії антропонімічності є її орієнтація тільки на клас іменника, зумовлена тісним зв'язком категорії антропонімічності з фундаментальним семантичним розшаруванням усіх іменників на клас істот та неістот. Семантика дієслова або прикметника, орієнтована лише на поняття істоти, вимагає його появи в чітко визначеній позиції заживання в складі мовного висловлювання.

Наявність семантичної категорії антропонімічності є вагомим підтвердженням того факту, що словотвірні процеси можуть проходити не тільки в руслі граматичних категорій, а й згідно з лексико-граматичними розрядами чи субкатегоріями відповідних частин мови.

7. Категорія заперечення-контрарності, що ґрунтується на можливості «двополюсної» презентації ознаки, процесу, об'єкта і є виявом дії закону єдності протилежностей у мові, зокре-

Список використаної літератури

1. Baldinger K. Kollektivsuffixe und Kollektivbegriff: Ein Beitrag zur Bedeutungslehre im Französischen mit Berücksichtigung der Mundarten / Kurt Baldinger. — Berlin: Akademie — Verlag, 1950. S. 50.

ма в словотворі. «Бінарна» сутність понять розкривається шляхом об'єктивації мовними засобами «негативного» полюса, антипода, семантики опорного поняття. Негативні значення при творенні іменників та прикметників передають переважно префікс *un-*, перший частотний компонент *nicht-* та запозичені префікси *a-, an-, de-/des-*: *anormal, die Asymmetrie, demaskieren*. Як і в попередніх випадках, заперечення може супроводжуватися емоційно-експресивними відтінками значення або ж бути стилістично нейтральним: *Unwesen, Untat/unweit, nonstop*. Особлива роль у вираженні категорії заперечення/контрарності належить префіксу *un-*. Залежно від семантики твірної основи він може реалізувати, крім суто «полярного», протилежного опорному поняттю значення: *unschädlich, Untiefe, unzureichend* ще також значення аугментативності/підсилювальності, порівняйте: *die Unsumme, das Ungeld, unvergleichlich, unvordenklich, unzählig*; експресивно-оцінне: *die Unkunst, der Unmensch, unchristlich, ungehobelt*; модальне: *unsicher unumgänglich, unverzeihbar*.

У разі поєднання з твірними основами, що позначають негативне поняття, виникає найменування «позитивного» полюса двоєдиної пари понять: *Unschuld, ungekünstelt, inoffensiv* тощо. Загалом можна констатувати, що категорія заперечення/контрарності в словотворі часто дає можливість виразити логіко-поняттєву «симетрію» референта в єдності його протилежностей, не просто є запереченням свого протичлена, а творить нову його «якість».

При творенні дієслова значення заперечення/контрарності реалізується при поєднанні префіксів *ab-, ent-* з дієслівними основами: *entklamern, entschnallen, abbestellen, abbinden, abketteln* тощо.

Отже, все розмаїття часткових значень словотвірних моделей у сучасній німецькій мові можна охопити порівняно невеликою кількістю семантичних категорій, які мають аналоги у вигляді семантичних ролей, глибинних чи семантичних відмінків у семантиці синтаксису. Це є ще одним підтвердженням того, що основні логіко-поняттєві категорії простежуються не всіх рівнях мови, зумовлюючи глибинні механізми її семантичної структуризації.

2. Weisgerber L. Vierstufige Wortbildungslehre / Leo Weisgerber // Muttersprache. — 1994. — Jg.74. — S. 84.

3. Швед В.И. О некоторых методах семантического анализа словообразования / Владимир Иванович Швед // Словообразование и его место в курсе

обучения иностранному языку. — Владивосток, 1995. — Вып. 6. — С. 100–104.

4. Степанова М. Д. К вопросу о семантическом моделировании в словообразовании: на материале немецкого языка / Мария Дмитриевна Степанова // Вопросы семантики и стиля: межвуз. науч. сб. — Уфа: Изд. — во Баш. Ун-та, 1989. — С. 3–9.

5. Kann H. J. Anmerkungen zu modernen Adjektivbildungen / Jonah Kann // Muttersprache. — 1992. — E Jg 82. — S. 105–109.

6. Кондратенко Т. М. Мотивированность коллоквиальных единиц: на материале немецких коллоквиальных глаголов с префиксом *be* — / Тимур Максимович Кондратенко // Контекстуальная детерминированность лексичных единиц: межвуз. сб. науч. тр. — Хабаровск: Изд-во Хабаровск гос пед. ун-та, 1997. — С. 119–132.

7. Полякова Л. В. К методике исследования словообразования с морфологией деривации // Людмила Владимировна Полякова // Деривация и семантика: Слово — предложение — текст. — Пермь, 1986. — С. 13–23.

8. Харитончик З. А. Семантической корреляции словообразования с морфологией и синтаксисом / Захар Александрович Харитончик // Деривация и семантика: Слово — предложение — текст. — Пермь, 1986. — С. 36–42.

9. Филлимор С. Дело о падеже / Чарльз Филлимор // Новое в зарубежной лингвистике. — М.: Прогресс, 1981. — Вып. X. — С. 369–495.

10. Сусов И. П. Семантическая структура предложения. / Иван Павлович Сусов. — Тула, 1993. — С. 9.

11. Гак В. Г. Проблема синтаксической семантике: семантическая интерпретация «глубинных» и «поверхностных структур» / Владимир Григорьевич Гак // Инвариантные синтаксические значения и структура предложения. — М., 1989. — С. 15.

12. Почепцов Г.Г. Предложение / Георгий Георгиевич Почепцов // Теоретическая грамматика современности английского языка. — М., 1991. — С. 241–242.

13. Кубрякова Е.С. Структура и семантика / Елена Самойловна Кубрякова. — Т. 1. — М., 2001. — С. 72–81.

В. КУЛЬЧИЦКИЙ

КЛАССИФИКАЦИЯ ПРОИЗВОДНЫХ СЛОВ СОВРЕМЕННОГО НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА НА ОСНОВЕ СЕМАНТИЧЕСКИХ КАТЕГОРИЙ

Данная статья посвящена рассмотрению семантических категорий в словообразовании современного немецкого языка. В ней раскрывается суть

14. Сахарчук Л.И. Методологические проблемы словообразовательного анализа: Семантика производного слова в немецком языке / Людмила Ильинична Сахарчук — К: Вища школа, 1987. — С. 195.

15. Кубрякова Е.С. Структура и семантика / Елена Самойловна Кубрякова — Т. 1. — 2001. — С. 195.

16. Вашунин В.С. Субстантивные сложные слова в немецком языке / Валентин Сергеевич Вашунин. — М.: Высшая школа, 1991. — С. 159.

17. Полякова Л.В. Словообразовательные способности наименование совокупного множества предметов и лиц в современном немецком языке / Людмила Владимировна Полякова. — Калинин, 1982. — С. 8–9.

18. Павло В.М. Понятие лексемы и проблемы отношений синтаксиса и словообразования / Владимир Михайлович Павлов. — Л.: наука, 1985. — С. 242.

19. Маслов Ю. С. Результатив, перфект и глагольный вид / Юрий Сергеевич Маслов // Типология результативных конструкций. — Л., 1983. — С. 42.

20. Brinkmann H. Die Deutsche Sprache. Gestalt und Leistung / Heinrich Brinkmann. — Düsseldorf: Päd. Verl. Schwann, 1971. — S. 233.

21. Степанова М. Д. К вопросу о семантическом моделировании в словообразовании: на материале немецкого языка / Мария Дмитриевна Степанова // Вопросы семантики и стиля: межвуз. науч. сб. — Уфа: Изд. — во Башк. Ун-та, 1979. — С. 3–9.

22. Кульчицкий В. И. Характеристика і особливості семантичних категорій у словотворенні сучасної німецької мови // Проблеми семантики слова, речення та тексту / Віктор Іванович Кульчицкий. — Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2013. — С. 128–134.

23. Павлов В.М. К вопросу о предмете синтаксиса / Владимир Михайлович Павлов // Теоретические проблемы языкознания. — Спб., 2004.

24. Тупикова Т. В. Семантика и реконструкция глаголов зрительного восприятия (на материале *sehen, zeigen, schauen*) / Татьяна Валериевна Тупикова // Записки з романології — германської філології. — Вип. 21. — Одеса, 2008. — С. 171–179.

этих категорий, также их роль при образовании новых слов. Автор подтверждает мнение большинства ученых об существовании указанных категорий, показывает их универсальный характер и семантическую природу.

Ключевые слова: семантические категории, префиксы, полупрефиксы, локализация, синтез, словообразование, модель.

V. KULCHITSKY

CLASSIFICATION OF DERIVATIVE WORDS OF THE MODERN GERMAN LANGUAGE ON THE BASIS OF SEMANTIC CATEGORIES

In the article the word-formation system of the modern German language is investigated in structural and semantic, functional, nominative and communicative dimensions by means of innovative derivatives, not recorded in the dictionaries. In addition the system of word formation units with pellucid semantics, lacking in lexicological layers is covered in this research.

Key words: word formation, word innovations, nomination, communication, function, model, semantic category, text formation.

V. KULCHITSKY

CLASSIFICATION OF DERIVATIVE WORDS OF MODERN GERMAN LANGUAGE ON BASIS OF SEMANTIC CATEGORIES

The article is devoted to the consideration of semantic categories in word-building of the modern German language. It reveals the essence of these categories and their significance for the building of new words. The author confirms the opinion of the majority of scientists concerning the existence of the given categories and shows their universal character and semantic nature. The research was conducted on the basis of the description of «grammar derivation» only from one part of speech. Preference is given to the verb through the special syntactic and communicative significance of this part of speech, and because of insufficient survey and special verbal word formation com-

paring to nominal. As a result of the allocation of verbal semantic rules of word formation it is possible to create a system of exercises based on creative experiment of students. Each semantic rule is in fact an «algorithm» of the formation of similar derivative words, most of which can be not recorded in the dictionaries of modern German language, but appear (also repeatedly) in broadcasting. This fact is confirmed by many out of vocabulary, half prefixing and complex verbs. Card file of such new formations is composed during long-term work on the collection of factual material and includes approximately 2500 lexical units.

According to the abovementioned, three actual issues are raised in the article, they are: study of word-formation phenomena and models in communicative aspect in speech processes, their usage considering stylistic features of the text, communicative authors' intentions, pragmatic factors and regularities of construction and development of text and speech acts. It should be emphasized once more that this study only points out promising ways and outlines horizons of possible directions for further analysis, which require specification and serious scientific illustration.

Note that the research is made on the materials of written texts and not on the materials of processes of verbal speech. We start from the point that the text is a materialization of speech processes, during which nominative, cognitive and communication operations which are an essential background for successful communication, are carried out.

Стаття надійшла до редакції 1.12.2017

УДК 811.111: 316.77:371

ЛЮБИМОВА Світлана, ТОМАСЄВІЧ Надія, МАРДАРЕНКО Олена

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНИХ СТЕРЕОТИПІВ

Поширення міждисциплінарного терміну «стереотип» в лінгвістичних дослідженнях вимагає детального аналізу мовного матеріалу з метою виявлення закономірностей репрезентації у мові соціальних, культурних, когнітивних, прагматичних характеристик стереотипів. В статті надано аналіз соціокультурних чинників появи стереотипу на прикладі стереотипу «дівчина-фларпер»; визначені соціальні і культурні характеристики стереотипу, які репрезентовано в американському дискурсі 20-тих років минулого століття.

Ключові слова. Соціокультурний стереотип, соціальні чинники, соціальні і культурні стандарти, субкультура, оцінка, дискурс.

Вступ. Поняття стереотипу, яке з'явилося завдяки американському журналісту Уолтеру Ліппману в 20-ті роки минулого століття, широко використовується нині в різних галузях

гуманітарних наук, зокрема в лінгвістиці. Міждисциплінарний об'єкт дослідження, стереотип, є когнітивним феноменом, який виникає в наслідок категоризації об'єктів соціального

© Любимова С., Томасєвіч Н., Мардаренко О., 2017